

แนวทางการพัฒนาศักยภาพการทำงานของสภาองค์กรชุมชนในเขตกรุงเทพมหานคร:

กรณีศึกษา สภาองค์กรชุมชนเขตยานนาวา

The Guidelines for Potential Development of the Community Organization Council
in Bangkok. Case Study: Yannawa Community Organization Councilสิริภา สงเคราะห์¹

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้เพื่อศึกษาพัฒนาการของสภาองค์กรชุมชนเขตยานนาวา ศักยภาพและปัญหาอุปสรรคด้านต่าง ๆ รวมทั้งแนวทางการพัฒนาศักยภาพ โดยใช้แนวคิดทฤษฎีของ James Mckernan. การวิจัยเชิงปฏิบัติการ 3 ประการ คือ 1) ส่งเสริมให้ชาวบ้าน (กลุ่มตัวอย่าง) เข้าใจในสถานการณ์ปัญหาต่าง ๆ 2) ปรับปรุงแก้ไขสถานการณ์ปัญหาที่เกิดขึ้นอย่างเป็นระบบ 3) สร้างความกระจ่างในสังคมอย่างรอบด้านแล้ววิเคราะห์ข้อมูลตามวัตถุประสงค์ และเชื่อมโยงความสัมพันธ์ข้อมูลแต่ละประเด็นในมิติต่าง ๆ เพื่อสร้างข้อสรุป ผลการวิจัยพบว่า...การทำงานวาระที่สอง(ช่วง 2 ปีแรก) ของสภาองค์กรชุมชนเขตยานนาวา เริ่มดำเนินงานเชิงรุกมากขึ้น โดยจัดเวทีสร้างความรู้ ความเข้าใจและกระตุ้นชาวบ้านให้เข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการจัดทำแผนพัฒนาอย่างต่อเนื่อง สภาองค์กรชุมชนมีศักยภาพหลายด้าน เช่น แขนงนำเข้าใจบทบาทของสภาองค์กรชุมชนมากขึ้น มีการแก้ปัญหาโดยใช้กระบวนการมีส่วนร่วมในเวทีสาธารณะทั้งระดับกลุ่มย่อยและเวทีระดับเขต มีการปรับใช้วิธีการที่หลากหลายและยืดหยุ่นตามประเด็นและเป้าหมาย ให้ความสำคัญกับทุกชุมชนที่เกิดปัญหาและติดตามงานอย่างจริงจัง มีการถอดสรุปบทเรียนร่วมกัน ทีมที่ปรึกษามีความเชี่ยวชาญและทักษะในการจัดเวที มีภาคีเครือข่ายหลากหลาย สภาองค์กรชุมชนสามารถผลักดันให้เกิดแผนพัฒนาของพื้นที่เขตยานนาวา พ.ศ. 2557 – 2560 และยกการแก้ปัญหาที่อยู่อาศัยเป็น “แผนเด่นประเด็นร้อน 1 แผน 1 เขต” เกิดความร่วมมือระหว่างชุมชนกับชุมชนและชุมชนกับภาคีเครือข่าย ซึ่งเป็นพื้นฐานการสร้างสำนึกการมีส่วนร่วมในการพัฒนาและจิตสำนึกความเป็นพลเมืองเพื่อส่งเสริมประชาธิปไตยระดับฐานรากของสังคม ปัญหาการดำเนินงานคือชาวบ้านที่ประสบปัญหาได้รื้อบางส่วนยังไม่ค่อยตื่นตัว รวมทั้งยังไม่ค่อยเชื่อมั่นและไม่เข้าใจบทบาทและประโยชน์สภาองค์กรชุมชน มีอุปสรรคด้านงบประมาณในการดำเนินงานและเคลื่อนไหวเพื่อแก้ปัญหา ดังนั้น แนวทางการพัฒนาศักยภาพคือสภาองค์กรชุมชนยังคงต้องให้ความรู้และข้อมูลเกี่ยวกับบทบาทหน้าที่ให้ชาวบ้านรับทราบเพิ่มขึ้น เพื่อให้เป็นที่ยอมรับและใช้สภาองค์กรชุมชนเป็นเวทีสาธารณะให้เกิดประโยชน์มากขึ้น ควรมีการจัดเวทีระดมความคิดเห็นด้านที่อยู่อาศัยผ่านเวทีระดับเขต สำหรับบทบาทระหว่างสภาองค์กรชุมชนระดับเขตกับสภาองค์กรชุมชนระดับจังหวัดและระดับชาติ ที่ควรเป็นได้แก่ระดับเขตควรนำปัญหาที่สำคัญเข้าพิจารณาในที่ประชุมระดับจังหวัดเพื่อหาแนวทางแก้ไขร่วมกัน เสนอนโยบายต่อสภาองค์กรชุมชนระดับชาติให้สนับสนุนการดำเนินงานและแก้ไขปัญหาในระดับเขตอย่างเป็นรูปธรรม เช่น สนับสนุนด้านงบประมาณ รวมทั้งควรมีคณะทำงานของระดับจังหวัดเข้ามาเป็นพี่เลี้ยงและเพิ่มศักยภาพการทำงานในระดับเขต

คำสำคัญ: ศักยภาพสภาองค์กรชุมชน การมีส่วนร่วมขององค์กรชุมชน ชุมชนจัดการตนเอง

Abstract

This research aimed to study the development, potential and problems of the Yannawa Community Organization Council. This study used the James Mckernan's Theory, 3 concepts of action research are: 1) encouraging people (sample group) to understand in various situations and problems. 2) systematic

¹อาจารย์ประจำภาควิชาสังคมวิทยา คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

problem solving. 3) illuminated the society situations, then analyzed follow by purposes and conclusion from variety dimension data.

The research findings that the second work agenda of the Yannawa Community Organization Council began to be more proactive by setting up a knowledge forum and motivating people to participate in the development planning formulation process. The potential of the community organization council has many aspects, such as perception of its roles. more than ever. The people participation in the public forum was used to solving problems both of the community and the district level. Also, adapted to a variety of flexibility base on issues and purposes. Its operation focused on the community's problems, actively monitoring in knowledge management forum. The consultants have expertise to convince the participants of public forum. The community organization council contributed to create the Development Planning of Yannawa District. (2014-2017) and raised the housing problem is "1 hot Issue 1 plan of district". There are collaborations between communities in Yannawa District with another areas and their partnerships. These are the basis of the realization for development participation and citizen awareness that encourage democratization in local. The problems of the community organization council are: there are some people in the communities have been still not awake and do not understand the roles and performance of the community organization council. The budgetary constraints affected to its management and movement. So the guidelines for potential development are that the community organization council still provide knowledge and information about its roles in order to develop the public acknowledgement and has accepted usefulness of public forum. Also, should provide a housing discussion through district forum. The district level should select important issues bring to provincial forum discussion and to provide national policies to encourage the implementation and resolution for the district level such as the budget subsidization. There should also be a working group of the provincial level become as a mentor to empower the district level.

Keywords: *the potential of community organization Council, the participation of community organization, self- management community*

บทนำ

ในช่วงเกือบ 20 ปีที่ผ่านมา ขบวนการองค์กรชุมชนทั่วประเทศมีพัฒนาการเคลื่อนไหวอย่างมีทิศทางมากขึ้น ตามแผนพัฒนาของตนเอง ภายใต้วิสัยทัศน์ร่วมว่า “ชุมชนเข้มแข็ง พึ่งตนเอง โดยใช้ทุนทางสังคมที่มีอยู่ในชุมชน เอื้อประโยชน์มากที่สุด เริ่มประสานงานกับหน่วยงานท้องถิ่น โดยเฉพาะภาครัฐมากขึ้น ความเคลื่อนไหวดังกล่าวก่อให้เกิดนวัตกรรมที่สำคัญใหม่ ๆ ในงานพัฒนาเพิ่มขึ้นแทบทุกประเด็นงาน มีการยกระดับการพัฒนาคุณภาพชีวิตด้านอื่น ๆ ไปพร้อมกัน บูรณาการประเด็นพัฒนาในพื้นที่ของตน จากที่เคยทำเป็นรายกิจกรรมหรือรายโครงการมาเป็นการทำทุกมิติทุกประเด็นที่เกิดปัญหา บูรณาการงานพัฒนาทั้งหมดเป็นแผนยุทธศาสตร์ของชุมชนระดับตำบล ใช้แนวคิดเรื่อง “การฟื้นฟูชุมชนท้องถิ่น” เป็นยุทธศาสตร์สำคัญ การเปลี่ยนแปลงสำคัญอีกประการหนึ่งคือองค์กรชุมชนหลายแห่งเริ่มใช้ข้อมูลและการจัดการความรู้ เป็นเครื่องมือสำคัญ ปัจจุบันมีศูนย์เรียนรู้ประเด็นงานต่าง ๆ กระจายอยู่ทั่วประเทศ ก่อให้เกิด “การเรียนรู้” ของขบวนการชุมชน. ในแนวราบ มีการขยายผลไปยังพื้นที่ต่าง ๆ และหลังจากมีพระราชบัญญัติสภาองค์กรชุมชน พ.ศ.2551 องค์กรชุมชนต่าง ๆ ทั่วประเทศ ได้รวมตัวจัดตั้งเป็น “สภาองค์กรชุมชน” เพื่อใช้เป็นเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้กำหนดแนวทางการพัฒนาชุมชนของคนในท้องถิ่น (ชุมพล กันทะมูลและคณะ, 2557)

เครือข่ายสิ่งแวดล้อมยานนาวาเริ่มจากการรวมตัวของกลุ่มชาวบ้านในพื้นที่เพื่อแก้ปัญหาาร่วมกัน โดยร่วมกับโครงการพัฒนาสิ่งแวดล้อมเมืองจากองค์การสหประชาชาตินำร่องเข้ามาพัฒนาด้านสิ่งแวดล้อม บริหารกองทุนสวัสดิการรวมทั้งเคลื่อนไหวด้านที่อยู่อาศัย ช่วงเกือบ 30 ปีที่ผ่านมา ย่านพระราม 3 มีแนวโน้มที่จะถูกพัฒนาให้เป็นพื้นที่เศรษฐกิจ ดังนั้นชุมชนต่าง ๆ ในพื้นที่เขตยานนาวาอาจจะถูกไล่รื้อ แกนนำชุมชนจึงตั้งกลุ่มทำงานสภาองค์กรชุมชนเขตยานนาวาขึ้นเมื่อ 18 สิงหาคม 2551 หลังจากที่ผ่านมาผ่านวาระแรก คณะทำงานชุดเดิมได้รับการเลือกตั้งกลับมาสานต่องานในวาระที่ 2 จึงได้สรุปบทเรียนและทบทวนบทบาทที่ผ่านมาและพบว่า สภายังประสบปัญหาการขับเคลื่อนงานพัฒนาในพื้นที่หลายประการ ทั้งกลไกการทำงาน การดำเนินงานตามแผนยุทธศาสตร์ ที่สำคัญยังไม่สามารถสร้างความเข้าใจและทำให้ชาวบ้านเข้ามามีส่วนร่วมพัฒนาพื้นที่ได้เต็มที่ ดังนั้นจึงจำเป็นที่จะศึกษาวิจัยเพื่อเรียนรู้และสร้างความเข้าใจสถานการณ์ที่เกิดขึ้นเพื่อแสวงหาแนวทางการพัฒนาศักยภาพของสภาองค์กรชุมชนเขตยานนาวาในภาพรวมตามวิสัยทัศน์ พันธกิจ เป้าหมายการพัฒนาที่ตั้งไว้

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาพัฒนาการของสภาองค์กรชุมชนเขตยานนาวาที่ผ่านมา
2. เพื่อศึกษาปัญหาและอุปสรรค รวมทั้งสาเหตุของปัญหาและอุปสรรคต่าง ๆ ในการทำงานของสภาองค์กรชุมชน
3. เพื่อศึกษาศักยภาพด้านต่าง ๆ ที่มีอยู่ของสภาองค์กรชุมชนเขตยานนาวา และ
4. แนวทางการพัฒนาศักยภาพสภาองค์กรชุมชนเขตยานนาวา

ขอบเขตของการวิจัย

1. ขอบเขตด้านพื้นที่ในการศึกษา

ศึกษาเฉพาะชุมชนที่เป็นสมาชิกสภาองค์กรชุมชนเขตยานนาวา ที่ตั้งอยู่ในพื้นที่ยานนาวา รวม 7 ชุมชน

2. ขอบเขตของกลุ่มตัวอย่างประชากร

กลุ่มตัวอย่างที่ศึกษาวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ คณะทำงานสภาองค์กรชุมชนเขตยานนาวา ทีมที่ปรึกษาและพี่เลี้ยงของสภาองค์กรชุมชน กลุ่มตัวอย่างชาวบ้านที่อาศัยอยู่ในชุมชนสมาชิกของสภาองค์กรชุมชน แกนนำชาวบ้านที่เป็นสมาชิกสภาองค์กรชุมชน เจ้าหน้าที่ของหน่วยงานที่เป็นภาคีเครือข่ายการทำงานของสภาองค์กรชุมชน เป็นต้น

3. ขอบเขตด้านระยะเวลา

รวมระยะเวลา 17 เดือน ตั้งแต่เดือนเมษายน พ.ศ. 2556 ถึงเดือนตุลาคม พ.ศ. 2557

กรอบแนวคิดที่ใช้วิจัย

ผู้ศึกษาได้ใช้กรอบแนวคิด ทฤษฎีของ James Mckernan.(ออนไลน์,2013) ที่กล่าวว่าการศึกษาเชิงปฏิบัติการนำมาซึ่งสิ่งสำคัญ 3 ประการ คือ 1) การส่งเสริมให้ชาวบ้าน (กลุ่มตัวอย่าง) เข้าใจในสถานการณ์ปัญหาต่าง ๆ 2) การปรับปรุงแก้ไขสถานการณ์ ปัญหาที่เกิดขึ้นอย่างเป็นระบบ และ 3) สร้างความกระจำในสังคมอย่างรอบด้าน

วิธีการและกระบวนการในการศึกษาวิจัย

การศึกษาวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการซึ่งนำไปสู่การปฏิบัติที่เกี่ยวข้องกันเป็นวงจร Stephen Kemmis and Robin McTaggart (1982, อ้างโดยยาใจ พงษ์บริบูรณ์, ม.ป.ป:ออนไลน์)เสนอขั้นตอนการวิจัยเชิงปฏิบัติการ 4 ขั้นตอน ได้แก่

- การวางแผน (Plan) เป็นแนวทางปฏิบัติซึ่งตั้งความคาดหวังไว้ เป็นการมองไปในอนาคต ช่างหน้า
- การปฏิบัติ (Action) เป็นการดำเนินงานตามแนวที่วางแผนไว้อย่างมีเหตุผลและมีการควบคุมอย่างสมบูรณ์
- การสังเกต (Observation) การสังเกตหน้าที่ เก็บบันทึกข้อมูล ที่ได้จากการปฏิบัติงาน

- การสะท้อนผล (Reflection) เป็นกระบวนการทบทวนการปฏิบัติจากบันทึกที่ได้จากการสังเกตว่าได้ผลเป็นอย่างไร มีปัญหาหรือข้อขัดแย้งอย่างไร เพื่อเป็นพื้นฐานการวางแผนในการพัฒนาศักยภาพต่อไป

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ได้ใช้กระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนเพื่อระดมความคิดเห็น ผ่านการจัดเวทีสาธารณะที่สำคัญ 4 ครั้ง ซึ่งผู้วิจัยมีบทบาทเป็นผู้อำนวยความสะดวก(facilitator)และนำเสนอข้อมูลที่เป็นประโยชน์ในการจัดเวทีแต่ละครั้ง ทั้งการร่วมวางแผน ร่วมปฏิบัติ ร่วมสังเกตและร่วมสะท้อนผล ในการประชุม 4 ครั้ง ดังนี้ ครั้งที่ 1 เวทีสร้างความรู้ ความเข้าใจ ในการทำแผนพัฒนาของสภาองค์กรชุมชน ครั้งที่ 2 เวทีระดมความคิดเห็นเพื่อยกร่างแผนพัฒนา ครั้งที่ 3 เวทีประชุมทำประชาพิจารณ์ร่างแผน และระดมความคิดเห็นเพื่อจัดทำแผน ครั้งที่ 4 เวทีติดตามความคืบหน้าสะท้อนผลการดำเนินงาน ภายหลังจากการจัดทำแผน

ผลการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ศึกษาการดำเนินงานและบทบาทของสภาองค์กรชุมชนเขตยานนาวาในช่วงแรกของวาระที่ 2 (พ.ศ. 2556 - 2557) ซึ่งหลังจากที่ดำเนินงานวาระแรกเสร็จสิ้น เมื่อวันที่ 15 ธันวาคม พ.ศ.2555 ได้มีการจัดเวทีสาธารณะขึ้นเพื่อ 1) ถอดสรุปบทเรียนจากเวทีและทบทวนบทบาทสภาองค์กรชุมชนเขตยานนาวา 2) ประเมินความรู้ ความเข้าใจ ในการจัดตั้ง สภาฯ 3) ประเมินการดำเนินงานที่สำคัญที่ผ่านมาตั้งแต่จัดตั้ง 4) การรับรู้ถึงผลการดำเนินการช่วงที่ผ่านมา (พ.ศ.2551- 2555) ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงอะไรบ้าง 5) ประเมิน ความสำเร็จ ปัญหา ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จ รวมทั้งปัญหา อุปสรรค ต่อ การทำงาน นอกจากนี้ยังเกิดข้อตกลงจากความต้องการของผู้เข้าร่วมประชุมให้มีการจัดทำแผนพัฒนา เพื่อใช้เป็นแนวทางการ ขับเคลื่อนการทำงานของสภาองค์กรชุมชนในระยะที่ 2 ประเด็นสำคัญที่แกนนำตัวแทนจากหลายชุมชนสนใจได้แก่ เรื่องที่อยู่อาศัย เศรษฐกิจและอาชีพ ยาเสพติดและสวัสดิการชุมชนเพื่อการออมทรัพย์ที่อยู่อาศัย (รายงาน สรุปการทบทวนสภาองค์กร ชุมชน เขตยานนาวา กรุงเทพมหานคร, 2555) การศึกษาวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการ และใช้หลักการมีส่วนร่วมของ ชุมชน โดยจัดเวทีสาธารณะเพื่อระดมความคิดเห็น 4 ครั้ง ในช่วงพ.ศ. 2556- 2557 ดังนี้

เวทีสาธารณะ ครั้งที่ 1 เพื่อสร้างความรู้ ความเข้าใจในการจัดทำแผนพัฒนาของสภาองค์กรชุมชน เป็นเวทีแรก ในช่วงวาระที่สองของคณะทำงานชุดเดิม จัดวันที่ 15 พฤษภาคม พ.ศ.2556 มีสมาชิกสภาองค์กรชุมชนที่เป็นแกนนำในชุมชน ตัวแทนหน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชนในพื้นที่ที่เป็นภาคีเครือข่ายเข้ามาชี้แจงบทบาท หน้าที่ วิสัยทัศน์การพัฒนาชุมชนในพื้นที่ ร่วมกับองค์กรภาคประชาชน เป็นเวทีเพื่อสร้างความรู้ ความเข้าใจในกระบวนการจัดทำแผนพัฒนาชุมชน โดยนักวิชาการ อิสระที่เป็นปรีภิกษาข้อมูลและความรู้ที่มีประโยชน์และอาจจะส่งผลกระทบมาแลกเปลี่ยนเพื่อให้ชาวบ้านเกิดความตื่นตัว เช่น ปัญหาภัยพิบัติ สถานการณ์การเมืองที่ร้อนระอุ ผลกระทบโครงการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานเพื่อเชื่อมเส้นทางคมนาคม การโล้เรือ ชุมชนเพื่อการลงทุนก่อสร้างอาคารสูง และการอพยพของคนต่างจังหวัดที่สูญเสียพื้นที่ทำกินจากผลกระทบโครงการต่าง ๆ ของรัฐ

มีการกระตุ้นให้จัดทำแผนพัฒนา และให้ความรู้เพื่อเป็นแนวทางการจัดทำแผนพัฒนาพื้นที่ตนเอง ในเวทีได้ให้ เหตุผลว่าถ้าประชาชนทำแผนพัฒนาโดยประชาชนและเพื่อประชาชนจะสามารถแก้ปัญหาได้ด้วยตนเอง เริ่มจากสำรวจปัญหา ชุมชนที่ต้องแก้ไขและวางแผนร่วมกัน โดยคำนึงถึงสถานการณ์ในช่วง 5 -10 ปีข้างหน้า สร้างความเข้าใจกระบวนการและแนวทาง ในการวางแผนได้แก่ ประเมินสถานการณ์ทั้งภายใน ภายนอก ประเด็นปัญหา ผลกระทบ โดยเริ่มจากสถานการณ์ใกล้ตัว ประเมิน จุดอ่อนและจุดแข็งของตนเอง โดยใช้ประโยชน์จากจุดแข็ง และเสริมจุดอ่อน ในเวทีมีการระดมมุมมองที่มีต่อปัญหาใน หลายมิติ จากผู้เข้าร่วมเวทีที่มาจากหลายภาคส่วน และจัดตั้งคณะทำงานรวบรวมข้อมูล เพื่อหาข้อสรุปร่วมกัน

การให้ผู้เข้าร่วมเวที มีส่วนร่วมระดมความคิดเห็นต่อปัญหาในพื้นที่เพื่อใช้เป็นข้อมูลในการจัดทำแผนพัฒนา ผู้เข้าร่วมประชุมส่วนใหญ่เห็นชอบให้จัดทำแผนพัฒนาของสภาองค์กรชุมชนร่วมกันด้านต่าง ๆ ทั้งด้านสังคม เศรษฐกิจ สิ่งแวดล้อม สุขภาพ และอื่น ๆ พร้อมทั้งจัดตั้งคณะทำงาน โดยความร่วมมือและสนับสนุนจากหน่วยงานต่าง ๆ เพื่อให้เกิด ประโยชน์สูงสุดกับประชาชนในพื้นที่ เวทีใช้วิธีการระดมความคิดเห็น ให้ผู้เข้าร่วมประชุมเขียนปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชนที่ควร แก้ไขคนละ 3 ปัญหา นำมาเรียงลำดับความสำคัญเร่งด่วน 4 ลำดับ ได้แก่ 1. ปัญหายาเสพติด 2. ปัญหาที่อยู่อาศัย 3. ปัญหา เศรษฐกิจและหนี้ในระบบ 4. ปัญหาสิ่งแวดล้อมและมดในทีประชุมได้สรรหาคณะทำงาน 12 คน รับผิดชอบงาน 4 ประเด็น

เวทีสาธารณะ ครั้งที่ 2 เวทีระดมความคิดเห็นระดับกลุ่มย่อยเพื่อยกร่างแผนพัฒนา

เวทีครั้งที่ 2 จัดเมื่อวันที่ 20 พฤษภาคม พ.ศ.2556 เวลา 18.00 น. – 20.00 น. ณ ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กชุมชนเย็นอากาศ 2 เพื่อรวบรวมข้อมูลแต่ละพื้นที่ และความคิดเห็นต่าง ๆ จัดทำร่างแผนพัฒนาของสภาฯ เพื่อนำเสนอต่อเวทีสาธารณะในระดับเขต โดยพี่เลี้ยงและผู้เชี่ยวชาญการจัดเวทีได้พูดคุยและแลกเปลี่ยนความเห็นจากคณะทำงานทั้ง 4 ปัญหา ตามแนวทางโจทย์ที่กำหนดจากเวที คือ ปัญหา สาเหตุ แนวทางแก้ไขและภาคีหน่วยงานเกี่ยวข้อง ผู้เข้าร่วมประชุมได้ร่วมแสดงความคิดเห็นทุกปัญหาทั้งปัญหายาเสพติด ปัญหาเศรษฐกิจและหนี้ในระบบ ปัญหาที่อยู่อาศัย และปัญหาสิ่งแวดล้อม ดังนี้

ปัญหายาเสพติด

การแลกเปลี่ยนประสบการณ์ในการป้องกันปัญหาเสพติดจากตัวแทนชาวบ้านและแกนนำที่เข้าร่วมประชุม

ตัวแทนชาวบ้านจากหลายชุมชนแลกเปลี่ยนประสบการณ์การแก้ปัญหาเสพติดที่หลากหลายในแต่ละชุมชน เช่น มีคณะกรรมการเดินตรวจตามซอย สรุปลปัญหาและการแก้ปัญหาพร้อมกันแต่ละเดือน คณะกรรมการชุมชนดูแลรับผิดชอบเป็นกลุ่มครอบครัว สอดส่องปัญหา ประสานงานสถานีตำรวจที่มีมัสยิดในพื้นที่ แจ้งบทบาทหน้าที่ของตำรวจให้ทราบทั่วกัน เพื่อดำเนินงานเรื่องยาเสพติดไปในทิศทางเดียวกัน ให้ชาวบ้านมีส่วนร่วมแจ้งเบาะแสมากขึ้น บางชุมชนใช้ช่วงที่ประกอบศาสนกิจในวันสำคัญทางศาสนา (บ้าน โรงเรียน มัสยิด) ให้ความรู้ทางเสียงตามสาย เรื่องหลักการทางศาสนาและโทษภัยของยาเสพติด ฯลฯ ส่วนการแก้ปัญหาในระดับโครงสร้าง ตัวแทนจากหลายชุมชนเสนอให้เพิ่มบทลงโทษทางกฎหมายที่รุนแรงขึ้นกว่าเดิม

ปัญหาเศรษฐกิจ

การแลกเปลี่ยนข้อมูลและประสบการณ์ในการจัดตั้งกองทุนสวัสดิการระดับชุมชน เวทีประชุมยกตัวอย่าง พื้นที่นำร่องของกรุงเทพมหานคร ที่ดำเนินการจัดตั้งกองทุนสวัสดิการชุมชน มาแล้ว 2 รุ่น สมาชิกเพิ่มเป็น 2,092 คน ระยะเวลา 2 ปี ใช้งบประมาณสมทบจากภาครัฐเกือบ 3 ล้านบาท ที่ประชุมจึงเสนอแนวทางแก้ไขระดับชุมชน ว่าควรปลูกฝังจิตสำนึกให้ดำรงชีวิตอย่างมีคุณภาพและพอเพียง จัดตั้งกองทุนสวัสดิการส่วนกลางเพื่อดูแลกันภายในชุมชน มีคณะกรรมการบริหารจัดการ ประชาชนรวมกลุ่มเริ่มออมวันละ 1 บาท อาจจะเป็นรายเดือนหรือรายปี ขึ้นอยู่กับศักยภาพชาวบ้าน แนวทางนี้จะนำไปสู่การแก้ปัญหาหนี้ในระบบและต่อยอดแนวทางกิจกรรมอื่น ๆ ของชุมชนและเชื่อมโยงเพื่อสร้างเครือข่ายในพื้นที่ต่อไป

ปัญหาที่อยู่อาศัย

การแลกเปลี่ยนประสบการณ์ การเคลื่อนไหวของชุมชนตัวอย่างในการเตรียมความพร้อมเรื่องที่อยู่อาศัย เวทีมีบรรยากาศการแลกเปลี่ยนข้อมูลสถานการณ์ที่เป็นประโยชน์และตัวอย่างแนวทางเตรียมความพร้อมในพื้นที่อื่น ๆ เช่น ความแตกต่างในการไล่ออกจากเจ้าของที่ดินที่เป็นหน่วยงานรัฐซึ่งจะประณีประนอมสูงกว่าเจ้าของที่ดินที่เป็นเอกชน โดยภาครัฐจะใช้วิธีการเจรจาต่อรองให้ชาวบ้านย้ายไปอาศัยในที่ดินผืนใหม่และมีสัญญาเช่า แต่พื้นที่ในเขตยานนาวาเป็นที่ดินของภาคเอกชนเป็นส่วนใหญ่ เจ้าของที่ดินอาจจะนำกฎหมายมาเป็นเครื่องมือในการไล่ออกที่รุนแรงและเร็วกว่า ตัวอย่างความเคลื่อนไหวของพื้นที่ชุมชนต้นแบบได้มีการเตรียมความพร้อมและพูดคุยปัญหากับชาวบ้านอย่างต่อเนื่อง มีการจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์และสามารถทำสัญญาเช่า 30 ปีจากเจ้าของที่ดินคือกรมธนารักษ์เรียบร้อย และเตรียมแก้ปัญหาภายใต้โครงการบ้านมั่นคงที่รับผิดชอบโดยสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน ในเวที่ยังหาหรือสถานการณ์การไล่ออกเพื่อหาทางช่วยเหลือชุมชนสมาชิกอื่น ๆ มีการตั้งข้อสังเกตคือ ถ้าชาวบ้านในชุมชนไม่รวมกลุ่ม จะไม่มีอำนาจต่อรองและถูกไล่ออกได้ง่าย รวมทั้งอาจจะไม่ได้รับค่าขนย้ายที่ประชุมจึงต้องการให้คณะกรรมการกลับไปหาหรือเพื่อเสนอทางเลือกให้กับชุมชนที่กำลังถูกไล่ออก

ข้อเสนอแนะในการเตรียมความพร้อมสำหรับชุมชนที่จะเคลื่อนไหวเพื่อเตรียมรับมือสถานการณ์ไล่ออก

ข้อแนะนำเบื้องต้นคือชาวบ้านที่อาศัยอยู่ในที่ดินทั้งของภาครัฐและของภาคเอกชนต้องตื่นตัวจัดเวทีพูดคุย ควรรวมกลุ่มและวางแผนร่วมกัน เพื่อช่วยเหลือและพึ่งพาตนเอง ตั้งกลุ่มออมทรัพย์เพื่อเป็นกองทุนที่อยู่อาศัย กรณีที่ต้องเจรจาต่อรอง หรือหาพื้นที่ใหม่ และเตรียมเงินสมทบกองทุนการบริหารจัดการให้แกนนำ นอกจากนี้ยังย้ำให้แกนนำมองปัญหาเตรียมความพร้อมและกระตุ้นให้ชาวบ้านตระหนักถึงปัญหาโดยเริ่มจากกลุ่มเล็ก ๆ ร่วมระดมการออมแล้วขยายจำนวนเพิ่มขึ้น ชุมชนควรเชิญผู้มีประสบการณ์เรื่องที่อยู่อาศัยโดยตรงมาแนะนำแนวทางการเตรียมตัว และประสานงานทีมงานโครงการบ้านมั่นคงของสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (พอช.) เพื่อแนะนำแนวทางและการมองถึงอนาคตของตนให้ชัดเจนขึ้น

ปัญหาสิ่งแวดล้อม

การระดมความคิดเห็นเพื่อรวบรวมปัญหาและหาหรือแนวทางการแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อม สถานการณ์ปัญหาสิ่งแวดล้อมในพื้นที่มีมากมาย เช่น ปัญหาขยะเคลื่อนกลาด ปัญหาอื่น ๆ ได้แก่ ปัญหาสุนัขและแมวจรจัดที่ถูกทอดทิ้ง ปัญหาพาหนะนำโรคจากน้ำเน่าเสีย น้ำขังได้ถุน ปัญหาหมอกภาวะ ฝุ่น คิวน์ เสียง จาก ท่อไอเสียรถยนต์ และโรงโม่ผสมปูนคอนกรีตสำเร็จรูป (ซีแพค) ทำให้เกิดปัญหาระบบทางเดินหายใจ และปัญหาที่ระบายน้ำอุดตันจากอิฐ หินปูนทราย มีการสะท้อนว่าชุมชนเคยร้องเรียนไปยังหน่วยงานแต่หน่วยงานเกี่ยงกัน และพบว่าปัญหาที่ต้องร่วมมือกับหน่วยงาน เช่น ปัญหาโรงผสมปูนที่ส่งผลกระทบต่อเรื่องฝุ่นละออง ที่ต้องพูดคุยและร่วมมือจัดทำแผนร่วมกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องด้านสิ่งแวดล้อม เช่น สำนักงานเขต ฝ่ายสิ่งแวดล้อมของกรุงเทพมหานคร. และกรมควบคุมมลพิษ โดยชุมชนอาจทำเรื่องร้องเรียนไปยังหน่วยงานที่กล่าวมา

เวทีสาธารณะ ครั้งที่ 3 การทำประชาพิจารณ์ร่างแผนพัฒนา และระดมความคิดเห็นเพื่อจัดทำแผนพัฒนา จัดเวทีวันที่ 20 มิ.ย. 2556 ที่สำนักงานเขตยานนาวา เป็นการสานต่อ เพื่อให้เกิดแผนพัฒนาพื้นที่ที่เป็นรูปธรรม โดยมีการระดมความคิดเห็นจากประชาชนในชุมชนต่าง ๆ รวมทั้งผู้แทนจากหน่วยงานภาคีสมาชิกเครือข่ายเข้ามามีส่วนร่วมอย่างมาก โดยนำข้อสรุปและข้อเสนอแนะ ประเด็นความคิดเห็นด้านต่าง ๆ จากผู้เข้าร่วมประชุม มาจัดทำแผนพัฒนา

การจุดประกายและกระตุ้นให้ผู้เข้าร่วมเวที แลกเปลี่ยนความคิดเห็น และรู้สึกต้องการมีส่วนร่วมระดมความคิดเห็นในการจัดทำธรรมนูญภาคประชาชน เวทีเริ่มต้นกระตุ้นจิตสำนึกผู้เข้าร่วมประชุมให้เข้าใจและเข้าถึงสิทธิความเป็นพลเมืองตามระบอบประชาธิปไตยอย่างแท้จริง โดยเข้ามามีส่วนร่วม ตั้งแต่ร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ ร่วมทำ ร่วมรับประโยชน์ ร่วมตรวจสอบกับหน่วยงานต่าง ๆ และที่สำคัญต้องประสานพลังที่หลากหลาย และเริ่มจากภาคประชาชนต้องตื่นตัว ซึ่งจะทำให้เกิดพลังของชุมชน เมื่อสังคมภายนอกเห็นว่าชุมชนทำสิ่งดีด้วยตนเอง หน่วยงานต่าง ๆ จึงจะเข้ามาสนับสนุน ผลที่จะตามมาคือพลังองค์ความรู้ทั้งวิชาการและพลังความรู้ภูมิปัญญา จากนั้นยกระดับให้เป็นมิตรร่วมกันของสมัชชาระดับจังหวัดและประชาสัมพันธ์ให้แพร่ขยายเชื่อมโยงในระดับชาติ นับเป็นจุดเริ่มต้นในการก้าวเข้าสู่ความเป็นพลเมือง

ชี้แจงการจัดทำร่างแผนฯ 4 ด้าน ให้ผู้เข้าร่วมประชุม ระดมความคิดเห็น เพื่อให้ปรับปรุงแก้ไข และลงมติ โดยแบ่งกลุ่มย่อยให้ผู้ร่วมประชุมระดมความคิดเห็น พิจารณาและแก้ไขปรับปรุงร่างแผนฯ ทั้ง 4 ประเด็น มีผู้อำนวยการความสะดวกช่วยระดมความคิดเห็น เลือกผู้แทนกลุ่มนำเสนอซึ่งจะกลายเป็นข้อตกลงร่วมกันระหว่างประชาชนในพื้นที่ นอกจากนี้ สภาองค์กรชุมชน ยังผลักดันแผนเด่นประเด็นร้อนของพื้นที่อีก 1 แผน คือ “ที่อยู่อาศัย” เพราะการเร่งพัฒนาพื้นที่ในย่านพระราม 3 อาจส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตของชุมชน จึงควรเริ่มตระหนักและกลับไปขยายผลในชุมชน

ตารางที่ 1 สรุปสาระสำคัญ ทั้ง 4 ด้าน จากที่ประชุมในเวทีคณะทำงานสภาฯ ดังนี้

ประเด็น	ปัญหา	สาเหตุ	แนวทางแก้ไข	ผู้ดำเนินการ
1. ยาเสพติด	-เกิดการมั่วสุม	-คนว่างงาน	-ขึ้นชมยกย่องบุคคล	ชุมชน
	-ครอบครัวแตกแยกไม่สนใจเด็ก	-ต้องการได้เงินมากแต่ไม่ชอบทำงานหนัก	-ครอบครัว/ตัวอย่างคนดี	
2. ปัญหาเศรษฐกิจและหนี้ในระบบ	-ผู้ใหญ่ใช้เด็กส่งยา/ทำเป็นกิจการครอบครัว	-ค่านิยมบริโภคเทคโนโลยีทันสมัยของวัยรุ่น	-ตั้งคณะทำงานเฝ้าระวังเป็นช่วง ๆ ตามระยะทาง	ชุมชนร่วมกับ สน. ดำเนินการ
	-เชื่อมโยงเป็นเครือข่าย/เป็นทีม/เป็นระบบ	-เจ้าหน้าที่มีส่วนรู้เห็น/ปกป้องกันเอง/	-ประสานงานกับตำรวจระดับผู้กำกับขึ้นไป	
	-วิธีการแบบเนียนและซับซ้อนมากขึ้น	-กฎหมายไม่มีประสิทธิภาพ	-เสนอกฎหมายเพิ่มบทลงโทษให้รุนแรงขึ้น	
	-เจ้าหน้าที่ขายยาเอง	-ไม่เกรงกลัวกฎหมาย		
2. ปัญหาเศรษฐกิจและหนี้ในระบบ	-ทุกเพศ ทุกวัยหันเข้าหาอบายมุขทุกชนิด	-ผู้อยู่อาศัยหลากหลาย	-จัดตั้งเครือข่ายกอง	ชุมชน
		-อาชีพรับจ้าง/ค้าขายราย	ทุนสวัสดิการชุมชน	

ประเด็น	ปัญหา	สาเหตุ	แนวทางแก้ไข	ผู้ดำเนินการ
	- ครอบครัวยุคใหม่ เบาะแส - เกิดจากปัญหาเยาวชน	ย่อย - รายได้ไม่พอรายจ่าย - สามารถเข้าถึงช่องทาง การเล่นพนันได้ตลอดเวลา - ลงทุนน้อยแต่ได้เงินมาก	เขตยานนาวา - ปลุกฝังจิตสำนึกการ ดำรงชีวิตพอเพียง	
3. ที่อยู่อาศัย	- ในพื้นที่มีบ้านเช่า 50% - มีคนต่างถิ่น/ต่างดาว อาศัยอยู่มาก - เป็นพื้นที่บุกรุกที่ดิน สาธารณะ - เป็นชุมชนแออัด - ขาดความเป็นระเบียบ - ความสัมพันธ์ของคนใน ชุมชนไม่ดี	- เจ้าของบ้านเช่าขาดความ รับผิดชอบ - ไม่มีการตั้งกฎเกณฑ์/ กติกาการอยู่ร่วมกันใน ชุมชน	- ดำเนินการเพื่อให้ได้ กรรมสิทธิ์ในการเช่าหรือ เช่าซื้อที่ดินอย่างถูกต้อง พื้นที่รูปธรรมที่กำลัง ดำเนินการได้แก่ 1. สามัคคีร่วมใจ 2. ร่วมพัฒนาเชื้อเพลิง 2 3. เย็นอากาศ 2 4. เชื้อเพลิงพัฒนา	ชุมชนร่วมกับภาคี
4. ปัญหา สิ่งแวดล้อม	- ขยะสะสมมากทิ้งไม่ เป็นที่ - สุนัข/แมว จรจัด สัตว์ที่เป็นพาหะนำโรค (ยุง, หนู) - น้ำเน่าเสีย - ฝุ่น, คิววัน มลพิษอากาศ	- ชาวบ้านมีนิสัยมักง่าย - การจราจรที่หนาแน่นบน ท้องถนน - ท่อระบายน้ำอุดตัน หน่วยงานเกี่ยวข้อง และไม่เคยลอกท่อ 20 ปี	- ร่วมกันรณรงค์เรื่องความ สะอาดและการทิ้งขยะให้ เป็นที่ - จัดตั้งธนาคารขยะ - จัดทำแผนพัฒนาร่วมกับ หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง	ชุมชน ชุมชนร่วมกับศูนย์ สาธารณสุข, ฝ่าย สวส. ของสนช./ กรมควบคุมมลพิษ

การรวบรวมข้อสรุปเพิ่มเติมจากการระดมความคิดเห็นของแต่ละกลุ่มย่อยเพื่อจัดทำแผน หลังจากแต่ละกลุ่มย่อยระดมความคิดเห็นภายในกลุ่มเสร็จสิ้น ก่อนที่จะมานำเสนอในเวทีใหญ่ แต่ละกลุ่มย่อยได้ข้อความคิดเห็นจากที่ประชุมและสมาชิกของแต่ละกลุ่มได้ลงมติร่างแผนพัฒนาที่มีการปรับปรุงแก้ไข แล้วจึงมานำเสนอแผนพัฒนาทั้ง 3 ด้าน ในเวทีใหญ่ ซึ่งยกให้แผนแก้ปัญหาด้านที่อยู่อาศัยเป็น “แผนเด่นประเด็นร้อน 1 แผน 1 เขต” ซึ่งข้อสรุปที่ได้จากเวทีกลุ่มย่อยดังนี้

กลุ่มแผนพัฒนาด้านสังคมเพื่อแก้ปัญหาอาเสพติด ที่ประชุมกลุ่มย่อยมีการปรับปรุงข้อเสนอแนะไม่มาก ซึ่งผู้ที่เข้าร่วมประชุมในเวทีจึงลงมติเห็นด้วยกับร่างแผน

กลุ่มแผนพัฒนาด้านเศรษฐกิจ เป็นเวทีแลกเปลี่ยนประสบการณ์ตัวอย่างชุมชน ที่ประสบความสำเร็จในการแก้ปัญหาที่อยู่อาศัยภายใต้โครงการบ้านมั่นคง สิ่งที่สภาองค์กรชุมชนคาดหวังคือทุกชุมชนควรตั้งกลุ่มทางการเงิน อาจเริ่มจากกลุ่มเล็ก ๆ มีสมาชิก 5- 10 คน เช่น กองทุนสวัสดิการเพื่อที่อยู่อาศัย กองทุนสวัสดิการเพื่อการกักขัง หรือกองทุนสวัสดิการเพื่อกลุ่มออมทรัพย์ เป็นต้น แต่ละชุมชนอย่างน้อยมี 1 กองทุนเพื่อนำไปร่วมกับกองทุนใหญ่ระดับเครือข่าย กรณีที่ไม่สามารถเช่าพื้นที่เดิมได้ จะได้นำเงินออมของกลุ่มไปเสนอต่อสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (พอช.) เพื่อดำเนินงานหรือประสานงานหาพื้นที่ใหม่ที่ชุมชนสามารถเช่าหรือซื้อได้ ดังนั้นที่ประชุมกลุ่มย่อยจึงลงความเห็นร่วมกันว่า สิ่งที่สำคัญลำดับแรกคือทุกชุมชนหาวิธีตั้งกองทุนชุมชน ๆ ละ 1 กองทุน เริ่มจากกลุ่มเล็ก ๆ ซึ่งกองทุนนี้จะมาช่วยสนับสนุน ปัญหาต่าง ๆ ของชาวบ้าน ตั้งแต่เกิด

แก่ เจ็บตาย ดูแลเกื้อกูลกันฉันพี่น้อง นโยบายในการจัดตั้งกองทุนนี้คือให้อย่างมีคุณค่าและรับอย่างมีศักดิ์ศรี วิธีการดำเนินงานคือ เริ่มจากคณะกรรมการชุมชนรวมกลุ่มก่อน แล้วหาผู้ที่สนใจมาเป็นสมาชิกสมทบ

กลุ่มแผนพัฒนา ด้านสิ่งแวดล้อม ในกลุ่มย่อยมีการปรับเปลี่ยน กิจกรรม แผนงานกิจกรรมด้านสิ่งแวดล้อม ดังนี้

1. รมรณรงค์ภูมิทัศน์เศษสถานในชุมชน ทำหน้าบ้านให้น่ามอง โดยผู้ดำเนินการได้แก่ กรรมการชุมชนและชาวบ้าน ปรับ เป็น 2 เดือนต่อครั้ง งบประมาณ จากชุมชนจัดการตนเอง และจากสำนักงานเขตยานนาวา

2 จัดตั้งธนาคารขยะ และให้ความรู้เรื่องการรีไซเคิล นัดหมายชาวบ้านแต่ละชุมชนนำขยะมารวมกัน นัดผู้รับซื้อขยะมาซื้อ ผู้ดำเนินการและที่ว่างงบประมาณได้แก่กรรมการชุมชนและชุมชนจัดการตนเอง เพื่อลดขยะและทำให้ขยะมีมูลค่าเพิ่มขึ้น

3. ปัญหาสภาพแวดล้อมของชุมชนที่ได้รับผลกระทบเรื่องฝุ่นจากโรงปูน กลุ่มย่อยลงความเห็นให้สภาองค์กรชุมชน และฝ่ายสิ่งแวดล้อมของสำนักงานเขตยานนาวาเข้ามาตรวจสอบ 4 เดือนต่อครั้ง รวมทั้งขอรับสนับสนุนด้านงบประมาณ

แผนต้นประเด็นร้อน 1 แผน 1 เขต เพื่อแก้ปัญหาด้านที่อยู่อาศัย โดยมีหลักการและเหตุผล “เนื่องจากสภาพที่อยู่อาศัยในพื้นที่เขตยานนาวา ชาวบ้านส่วนใหญ่อาศัยอยู่ในที่ดินสาธารณะ และเช่าที่ดินของเอกชนมาเป็นเวลายาวนาน จึงมีความเสี่ยงสูงที่จะได้รับผลกระทบจากนโยบายการพัฒนาเศรษฐกิจย่านพระราม 3 รวมทั้งนโยบายพัฒนาเขตเศรษฐกิจประชาคมอาเซียน และช่วงที่ผ่านมาชุมชนในเขตยานนาวาถูกไล่รื้อไปแล้วถึง 5 ชุมชน จากการประชุมหารือร่วมกันของชุมชนต่าง ๆ ที่เหลือ มีความเห็นพ้องกันว่าชาวชุมชนเขตยานนาวาต้องดำเนินการจัดการด้านที่อยู่อาศัยให้เกิดความชัดเจน เพื่อจะได้วางแผนพัฒนาสร้างความมั่นคงในชีวิตอย่างยั่งยืนต่อไปในอนาคต” **วัตถุประสงค์** 1. เพื่อสร้างความมั่นคงในเรื่องที่อยู่อาศัย 2. เพื่อรักษาสิทธิในฐานะประชาชนคนไทย 3. เพื่อเป็นการเตรียมความพร้อมรองรับการพัฒนาพื้นที่เขตยานนาวา **เป้าหมาย** เพื่อให้ประชาชนในพื้นที่เขตยานนาวาได้สิทธิในการอยู่อาศัยอย่างถูกต้อง และได้รับความคุ้มครองตามกฎหมาย **วิธีการดำเนินงาน** โดย 1.เปิดเวทีให้ความรู้ความเข้าใจประชาชนในพื้นที่เขตยานนาวาถึงสถานการณ์ที่จะมีผลกระทบต่อวิถีชีวิตชุมชน เพื่อกำหนดทิศทางและแนวทางการแก้ไขปัญหาาร่วมกัน 2.เปิดเวทีสาธารณะโดยเชิญหน่วยงานที่เกี่ยวข้องมาทำความเข้าใจ และกำหนดแนวทางการแก้ไขปัญหาาร่วมกัน เพื่อลดปัญหาความเดือดร้อนของชาวชุมชน 3.สรุปประเมินผลการดำเนินงานระยะเวลาดำเนินการ ตั้งแต่เดือนกรกฎาคม พ.ศ. 2556 ถึง เดือนธันวาคม พ.ศ. 2560

เวทีสาธารณะครั้งที่ 4 เพื่อติดตามความคืบหน้าและสะท้อนผลการดำเนินงานของสภาองค์กรชุมชน เวทีนี้จัดขึ้นภายใต้สถานการณ์การชุมนุมและกระแสทางการเมืองที่เริ่มรุนแรง เมื่อวันที่ 22 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2557 ที่มาของการเปิดประชุมสภาครั้งนี้ เป็นไปตามเงื่อนไขการใช้งบประมาณที่ขอจากสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (พอช.) มีการแลกเปลี่ยนพูดคุย และรายงานความคืบหน้าการดำเนินงาน โดยเฉพาะการสุ่มเก็บข้อมูลเพื่อสำรวจแนวโน้มความต้องการของ 4 ชุมชนนำร่อง

ตารางที่ 2 แสดงแนวโน้มความต้องการด้านที่อยู่อาศัย ของกลุ่มตัวอย่าง 4 ชุมชนนำร่อง

(โดยใช้แบบสอบถามสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน)

	ชุมชนเย็นอากาศ	ชุมชนวัดช่องลม	ชุมชนศาลเทีภักซ์	ชุมชนสามัคคีรวมใจ
รูปแบบสร้างควมมั่นคงของการอยู่อาศัย	อยู่ที่เดิม/ปรับสภาพแวดล้อมให้ดีขึ้น	อยู่ที่เดิม/ปรับสภาพแวดล้อมให้ดีขึ้น	อยู่ที่เดิม /ปรับสภาพแวดล้อมให้ดีขึ้น	อยู่ที่เดิม /ปรับสภาพแวดล้อมให้ดีขึ้น
ความต้องการควมมั่นคงในที่ดิน	อยู่ในที่เดิมโดยขอเช่าระยะยาว	-อยู่ในที่เดิมโดยขอเช่าระยะยาว -อยู่ในที่เดิมโดยไม่เช่า	อยู่ในที่เดิมโดยไม่เช่า	อยู่ในที่เดิมโดยขอเช่าระยะยาว

ชี้แจงสถานการณ์และข้อมูลที่เป็นประโยชน์เรื่องการไล่อื้อ เพื่อให้ชุมชนเตรียมความพร้อมต้อนรับนโยบายการเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ที่ดินในพื้นที่เขตยานนาวา เวทีประชุมชี้แจงสถานการณ์ปัญหาเรื่องงบประมาณ จึงนำเสนอโครงการขอสนับสนุนด้านงบประมาณจากสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (พอช.) เพื่อให้สามารถดำเนินการขับเคลื่อนงานได้อย่างต่อเนื่อง นอกจากนี้ยังชี้แจงสถานการณ์การไล่อื้อว่า ที่ผ่านมามีการไล่อื้อชุมชนในพื้นที่ยานนาวาเกิดขึ้นเป็นระยะ ๆ บทเรียนที่เรียนรู้คือวิธีการไล่อื้อของภาคเอกชนค่อนข้างรุนแรง ดังนั้นวิธีการที่ชาวบ้านจะต้องรองเพื่ออาศัยในที่ดินเดิมคือควรรยื่นเสนอขอเช่าที่ดินราคาระดับคนจนและรีบทำหนังสือสัญญาเช่าไว้ก่อน แล้วจึงขอเพิ่มค่าเช่าตามกำลังและต่อรองขอเช่าระยะยาว ภายหลัง ที่ผ่านมา การที่บางชุมชนต้องรื้อย้ายออกจากพื้นที่เพราะชาวบ้านในชุมชนไม่เป็นหนึ่งเดียว รับคำรื้อถอนแล้วรีบย้ายออก แคนนำและชาวบ้านไม่มีแผนเตรียมการเรื่องที่อยู่อาศัยทั้งด้านรับและรุก ไม่ประสบผลสำเร็จในการออมเงินด้านที่อยู่อาศัย ทีมพี่เลี้ยงที่ดูแลปัญหาที่อยู่อาศัยจึงชักชวนแคนนำและตัวแทนชุมชนให้เริ่มเคลื่อนไหวแก้ปัญหาอย่างจริงจัง และชี้แจงเงื่อนไขการเข้าร่วมโครงการบ้านมั่นคงที่ชุมชนต้องมีกลุ่มออมทรัพย์ ซึ่งเป็นเงื่อนไขที่พอช.ต้องการส่งเสริมให้ชาวบ้านมีกระบวนการจัดการที่อยู่อาศัยด้วยตนเอง ตัวแทนที่เข้าร่วมประชุมจากหลายชุมชนเห็นด้วยให้จัดเวทีที่อยู่อาศัยโดยเฉพาะ

แลกเปลี่ยนเรียนรู้และสะท้อนปัญหาการจัดการจัดการกลุ่มออมทรัพย์ เพื่อสวัสดิการชุมชน หลังจากประชุมจัดทำแผนพัฒนาของสภาองค์กรชุมชน มีการกระตุ้นให้หลายชุมชนก่อตั้งกลุ่มออมทรัพย์อย่างจริงจัง ซึ่งมีเพียง 4 ชุมชน ที่ดำเนินการ สภาองค์กรชุมชนจึงรวบรวมข้อมูลเพื่อเสนอขอรับการสนับสนุนด้านสวัสดิการจากภาครัฐร่วมกัน หลายชุมชนยังสะท้อนปัญหากลุ่มออมทรัพย์ที่ไม่สามารถดำเนินการได้ต่อเนื่อง เช่น ปัญหาติดการพนันทำให้สมาชิกขาดส่ง กลุ่มไม่มีคณะทำงาน กลุ่มปล่อยเงินกู้หมดแต่ไม่สามารถตามทั้งเงินต้นและดอกเบี้ยกลับคืน สมาชิกเกิดความไม่ไว้วางใจ การบริหารจัดการแบบระบบครอบครัวโดยไม่ได้ตรวจสอบ ที่ประชุมมีมติให้ชุมชนที่มีปัญหาการจัดการกลุ่มออมทรัพย์ เริ่มต้นและวางระบบใหม่ สภาฯ จะเข้าไปช่วยแนะนำและวางระบบบริหารจัดการที่ตรวจสอบได้ เพื่อเรียกความเชื่อมั่นกลับคืน

การเชื่อมโยงงานสภาองค์กรชุมชนกับหน่วยงานภาคีเครือข่าย และแลกเปลี่ยนเรียนรู้กิจกรรมด้านสุขภาพและการเข้าถึงสิทธิบัตรทอง ชุมชนต้นแบบด้านสุขภาพแลกเปลี่ยนประสบการณ์การจัดการกิจกรรมสุขภาพในชุมชน เช่น ตรวจสอบสุขภาพผู้สูงอายุ ดูแลผู้ป่วยตามบ้าน เป็นต้น เพื่อเป็นแนวทางในการจัดกิจกรรมแก่ชุมชนอื่น ๆ สภาองค์กรชุมชนยังรายงานว่าทำงานร่วมกับมูลนิธิคุ้มครองผู้บริโภค และสำนักงานหลักประกันสุขภาพแห่งชาติ (สปสช.) เพื่อขับเคลื่อนกองทุนด้านสุขภาพ การที่เชื่อมโยงการทำงานกับหลายหน่วยงานทำให้สมาชิกมีโอกาสพบปะกันในเวทีต่าง ๆ เกิดการพูดคุยและทำงานประเด็นที่แตกต่างออกไป สามารถขับเคลื่อนงานต่อไปได้ ถ้าใช้ประเด็นเฉพาะงานของสภาองค์กรชุมชน เพียงอย่างเดียว อาจไม่มีการพบปะหารือ ในเวที่ยังยกระดับความรู้ด้านสิทธิการเข้าถึงบัตรทอง เพื่อกระตุ้นให้สร้างเครือข่ายภาคประชาชนรับเรื่องร้องเรียนนำไปสู่การปรับปรุงและช่วยพัฒนาระบบ ให้ชุมชนช่วยขยายผลต่อโดยเป็นตัวแทนเครือข่ายของศูนย์ประสานงาน เพื่อให้สภาองค์กรชุมชนเป็นเวทีปรึกษาหารือและเติมเต็มชาวบ้านที่ไม่มีความรู้เรื่องสิทธิในการเข้าถึงบัตรทอง และเรื่องอื่น ๆ

สรุปและอภิปรายผล

1 พัฒนาการของสภาองค์กรชุมชนเขตยานนาวาในเชิงโครงสร้าง พันธกิจ บทบาทและแนวทางการดำเนินงาน

สภาองค์กรชุมชนเขตยานนาวา เกิดจากการรวมตัวของกลุ่มองค์กรชาวบ้านที่เป็นเครือข่ายสิ่งแวดล้อมยานนาวา เมื่อมีการออกพระราชบัญญัติสภาองค์กรชุมชน พ.ศ.2551 จึงจัดตั้งคณะทำงานขับเคลื่อนสภาองค์กรชุมชนเขตยานนาวาและพยายามจะใช้สภาเป็นเวทีพูดคุย ปรึกษาหารือ ให้สมาชิกเข้ามามีส่วนร่วม มีการประสานประโยชน์ การบูรณาการความร่วมมือด้านต่าง ๆ ส่วนโครงสร้างขององค์กรและบุคลากรยังเป็นคณะทำงานชุดเดิม เพราะได้รับการยอมรับจากชาวบ้านและหน่วยงานในพื้นที่ มีประสบการณ์และมีผลงานการแก้ปัญหาที่เป็นรูปธรรมหลายเรื่อง โดยเฉพาะที่อยู่อาศัยและปัญหาการไล่อื้อ ส่วนวิสัยทัศน์ พันธกิจ บทบาทและภารกิจ ของสภาฯ ยังคงต่อเนื่องตั้งแต่วาระแรกเริ่มตามเจตนารมณ์เดิมคือ “จะทำให้สภาเป็นเวทีปรึกษาหารือ ให้ทุกคนเข้ามามีส่วนร่วมคิดร่วมทำ และช่วยกันตรวจสอบ ใช้การทำงานเชิงรุก เน้นประสานประโยชน์ บูรณาการความร่วมมือ การระดมสรรพกำลัง การใช้อำนาจความรู้และภูมิปัญญา การสร้างความเอื้ออาทรสมานฉันท์ภายใต้

แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อการพัฒนาชุมชนท้องถิ่นอย่างแท้จริง” โดยมีเป้าหมายคือ ก่อให้เกิดการมีส่วนร่วมระหว่างชุมชนกับทุกภาคส่วนและเพื่อให้ประชาชนในเขตยานนาวาเติบโตอย่างมีคุณภาพและมีภูมิคุ้มกันที่ดีเพื่อคุณภาพชีวิตที่ดีทุกๆ ด้าน” ส่วนการดำเนินงานวาระที่สอง(ระยะ2ปีแรก) เริ่มดำเนินงานเชิงรุก จัดเวทีสร้างความรู้ ความเข้าใจ ที่สำคัญให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดทำแผนพัฒนาโดยชุมชน ทำหน้าที่กระตุ้นให้เข้าใจกระบวนการจัดทำร่างแผนพัฒนาอย่างต่อเนื่องและมีแผนที่เกิดจากการมีส่วนร่วมในการทำประชาพิจารณ์ปรับปรุงร่างแผนของคนในพื้นที่ บทบาทที่โดดเด่นของสภาองค์กรชุมชนคือ เป็นเวทีสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองเพื่อเข้าสู่ความเป็นประชาธิปไตย โดยยกระดับความรู้ชาวบ้านเรื่องสิทธิและบทบาทของประชาชนตามรัฐธรรมนูญ จากการวิจัยพบว่าการจัดเวทีสาธารณะทั้งในระดับกลุ่มจนถึงระดับระดับเขต ก่อให้เกิดการเคลื่อนไหวและการเปลี่ยนแปลงเชิงจิตสำนึก ความตื่นตัวและการดำเนินงานที่เป็นรูปธรรมมากขึ้น สภาองค์กรชุมชนมีส่วนร่วมเข้าไปช่วยสนับสนุนและส่งเสริมการขับเคลื่อนทิศทางการกำหนดอนาคต รวมทั้งแก้ปัญหาในด้านต่าง ๆ ในพื้นที่อย่างต่อเนื่อง

2. การมีศักยภาพที่หลากหลาย นำไปสู่ความสำเร็จและเป็นปัจจัยที่เอื้อให้เกิดการจัดการพื้นที่ตนเองตามแนวทางระบอบประชาธิปไตย การพัฒนาศักยภาพเกิดจากการสังสมประสบการณ์การแก้ปัญหาในจัดการพื้นที่ของตนเอง เกิด “การเปลี่ยนแปลงกระบวนการพัฒนาชุมชนท้องถิ่น” ที่ประกอบไปด้วย “การเรียนรู้ การจัดการ การประเมินผล การแก้ปัญหา และการพัฒนา” จากการศึกษาพบว่าสภาองค์กรชุมชนเขตยานนาวา มีศักยภาพหลายด้าน ได้แก่ มีการถอดสรุปบทเรียนร่วมกันและนำข้อเสนอมาปรับใช้ในการดำเนินงานวาระที่ 2 ทีมทำงานและผู้เกี่ยวข้องมีทักษะและเชี่ยวชาญการจัดเวที สร้างการมีส่วนร่วมและให้ข้อมูลที่โปร่งใส สามารถกระตุ้นให้เกิดการหาแนวทางตั้งรับและแก้ปัญหา รวมทั้งทิศทางในอนาคต แกนนำมีประสบการณ์แก้ปัญหาที่หลากหลายในพื้นที่ ทีมทำงานเข้าใจบทบาทของสภาองค์กรชุมชนมากขึ้น จึงมุ่งมั่นที่จะดำเนินการให้บรรลุตามเป้าหมายและแผนงานที่วางไว้ เปิดใจรับฟังความคิดเห็น เกษะดีปัญหาเร่งด่วนอย่างต่อเนื่อง ประสานงานระหว่างชุมชนที่มีปัญหาเกี่ยวกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อหาทางออกร่วมกัน การจัดเวทีสาธารณะแต่ละครั้งปรับใช้กระบวนการมีส่วนร่วมที่หลากหลายและยืดหยุ่น มีการสะท้อนข้อมูลสองทางพร้อมทั้งเปิดใจรับฟังปัญหา เพราะการที่จะใช้สภาองค์กรชุมชนเป็นเวทีหารือทั้งระดับกลุ่มย่อยและเวทีใหญ่ ให้เกิดประโยชน์อย่างเต็มที่ ต้องอาศัยความเชื่อมโยงระหว่างแกนนำชุมชน กลุ่ม องค์กรต่าง ๆ ที่หลากหลาย สภาองค์กรชุมชนให้ความสำคัญกับทุกชุมชนที่เกิดปัญหาโดยไม่คำนึงถึงอุดมการณ์ทางการเมืองที่แตกต่าง นอกจากนี้ยังมีภาคีเครือข่ายหลากหลายทั้งองค์กรระดับพื้นที่และภายนอกทั้งเอกชนและภาครัฐ เนื่องจากเคยร่วมงานกันมาตั้งแต่เป็นเครือข่ายสิ่งแวดล้อมยานนาวา หลายหน่วยงานยังพร้อมสนับสนุนและส่งเสริมกิจกรรมประเด็นที่เ็นรู้นแรงและยังคงเลือกพื้นที่ยานนาวาเป็นพื้นที่นำร่อง ร่วมทำงานและจัดกิจกรรมต่าง ๆ อย่างต่อเนื่อง

3. ปัญหาและอุปสรรค และปัจจัยที่ส่งผลต่อปัญหา อุปสรรคต่อการทำงานของสภา ยานนาวา อุปสรรคต่าง ๆ ที่มีส่วนทำให้พลังในการขับเคลื่อนสภาไปได้ช้าและไม่ต่อเนื่องได้แก่ ชาวบ้านและชุมชนที่มีแนวโน้มจะได้รับผลกระทบจากเรื่องที่อยู่อาศัยยังเข้ามามีส่วนร่วมน้อยมาก ส่วนชาวบ้านในชุมชนที่ยังไม่ได้รับผลกระทบก็ยังไม่เกิดจิตสำนึกสาธารณะเท่าที่ควร เนื่องจากคิดว่าปัญหายังไม่ส่งผลกระทบต่อตนเองโดยตรง ฐานะทางเศรษฐกิจและรายได้ที่ไม่มั่นคงทำให้ไม่สามารถร่วมทำกิจกรรมจึงขาดพลังมวลชนสร้างความเคลื่อนไหวที่เกี่ยวข้องเชิงนโยบายและการตัดสินใจของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องถึงแม้สภาฯจะมีบุคคลที่ช่วยทำงานด้วยจิตอาสา แต่หลายท่านขาดความรู้และเท่าทันปัญหาที่เกิดจากผลกระทบเชิงนโยบายและการเปลี่ยนแปลงเชิงโครงสร้าง ขาดทักษะการเชื่อมโยงประเด็นเพื่อนำไปสู่การช่วยเหลือและหาทางออกในลักษณะพึ่งตนเอง การพัฒนาความคิด ในความเป็นพลเมืองยังไม่ถึงระดับที่จะสร้างให้เกิดพลังการขับเคลื่อนเพื่อจัดการตนเอง ความล่าช้าของบางหน่วยงานที่จะเข้ามาดูแลและแก้ไขปัญหาอย่างจริงจัง บุคลากรจากหน่วยงานภายนอกที่เป็นภาคีเครือข่ายหลายหน่วยงานยังไม่เข้าใจวิถีชีวิตและกระบวนการการพัฒนาตนเองของชุมชนและปัญหางบประมาณสนับสนุนการขับเคลื่อนระดับกิจกรรมต่าง ๆ และการขับเคลื่อนในภาพรวม

4. แนวทางการพัฒนาศักยภาพการทำงานของสภาองค์กรชุมชนเขตยานนาวา ปัญหาจากการที่ยังมีอีกหลายชุมชนในพื้นที่ไม่ตระหนักถึงปัญหาที่อยู่อาศัย ดังนั้น สภาองค์กรชุมชนยังคงต้องให้ข้อมูลและประชาสัมพันธ์ให้ชาวบ้านเข้าใจถึงบทบาทหน้าที่ของสภาองค์กรชุมชนได้รับทราบเพิ่มขึ้น เพื่อให้เป็นที่ยอมรับและสร้างการมีส่วนร่วมในการทำงานและเพื่อใช้

สภาองค์กรชุมชนเป็นเวทีสาธารณะที่เป็นประโยชน์มากขึ้น รวมทั้งควรจัดเวทีระดมความคิดเห็นด้านที่อยู่อาศัยในระดับเขตขึ้น โดยเฉพาะ พัฒนาทักษะแกนนำชุมชนในด้านต่าง ๆ ด้วยการส่งเสริมให้เข้าร่วมเวทีของหน่วยงานภาคีเครือข่ายอื่น ๆ สำหรับ แนวทางการแก้ปัญหาในระดับชุมชน ผู้นำชุมชนควรสื่อสารกับชาวบ้านในหลายรูปแบบ เช่น การใช้ปฏิสัมพันธ์ด้านสังคมและ วัฒนธรรมเป็นเครื่องมือการสื่อสารให้เกิดการรับรู้และเข้าใจร่วมกัน บางปัญหาที่สามารถดำเนินการได้ในระดับชุมชน ชุมชน ควรปรึกษาหารือกันภายในก่อน เพื่อลดภาระการทำงานของสภาองค์กรชุมชน ถ้าเกินวิสัยที่จะสามารถแก้ไขได้ จึงจะขอความช่วยเหลือที่สภาองค์กรชุมชนหรือหน่วยงาน หรือบางปัญหาที่หน่วยงานควรเป็นผู้ดำเนินการแก้ไข จึงควรจะนำเรื่องเข้ามา ประชุมสภาองค์กรชุมชนระดับเขต สำหรับบทบาทระหว่างสภาองค์กรชุมชนระดับเขตกับสภาองค์กรชุมชนระดับจังหวัดและ ระดับชาติ ที่ควรเป็น ได้แก่ สภาฯ ระดับเขตควรนำประเด็นปัญหาที่สำคัญเข้าพิจารณาในที่ประชุมระดับจังหวัดเพื่อหาแนวทางแก้ไขร่วมกัน รวมทั้งเสนอนโยบายสภาองค์กรชุมชนระดับชาติให้สนับสนุนการดำเนินงานและแก้ไขปัญหาของสภาฯ ระดับเขตอย่างเป็นรูปธรรม และควรจัดสรรงบประมาณเพื่อสนับสนุนให้ระดับเขตสามารถขับเคลื่อนงานในพื้นที่ รวมทั้งควรมี คณะทำงานของสภาองค์กรชุมชนระดับจังหวัด เข้ามาช่วยเป็นพี่เลี้ยงและเพิ่มศักยภาพการทำงานในระดับเขต

ข้อเสนอแนะ

1. หน่วยงานระดับท้องถิ่น เช่น สำนักงานเขตยานนาวาอาจจะเข้ามาเป็นพี่เลี้ยง เป็นที่ปรึกษาและสนับสนุนด้าน งบประมาณให้กับสภาองค์กรชุมชนเขตยานนาวาในการจัดเวทีสาธารณะ เพื่อระดมความคิดเห็นในกิจกรรมเพื่อแก้ปัญหาใน ระดับกลุ่ม และกิจกรรมในระดับชุมชน รวมทั้งด้านการบริหารจัดการเพื่อให้สภาองค์กรชุมชนดำเนินงานได้อย่างต่อเนื่อง
2. หน่วยงานที่รับผิดชอบด้านที่อยู่อาศัยอย่างสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน อาจจะเข้ามาร่วมจัดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ถึงสถานการณ์การไล่รื้อ การเตรียมความพร้อม เงื่อนไขและหลักเกณฑ์ที่ชุมชนจะเข้าร่วมโครงการบ้านมั่นคงที่ชัดเจน เพื่อให้ ชาวบ้านได้เตรียมตัวรับมือกับปัญหาการไล่รื้อที่กำลังจะมาถึง
3. หน่วยงานภาครัฐที่บริหารจัดการระดับนโยบายของประเทศ โดยเฉพาะ คณะรักษาความสงบแห่งชาติ (คสช.) ควร ยืดหยุ่นและเปิดโอกาสให้ชุมชนได้จัดเวทีประชุมชาวบ้าน เพื่อให้ชาวบ้านได้มีส่วนร่วมระดมความคิดเห็นในการแก้ปัญหา เกี่ยวกับชีวิตความเป็นอยู่และความเดือดร้อนของตนเอง เพราะจากสถานการณ์ทางการเมืองที่ห้ามมีการชุมนุม ทำให้ บรรยากาศการมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนขาดความต่อเนื่อง หลังจากมีการทำแผนพัฒนาเสร็จสิ้น

เอกสารอ้างอิง

หนังสือ

ชุมพล กันทะมูลและคณะ (2557). “สภาองค์กรชุมชน” กับการขับเคลื่อนประชาธิปไตยฐานราก. กรุงเทพฯ :สำนักสื่อสาร การพัฒนา.

สื่ออิเล็กทรอนิกส์

ยาใจ พงษ์บริบูรณ์.(ม.ป.ป.).การวิจัยเชิงปฏิบัติการ(Action Research). สืบค้นจากhttp://www.priv.nrct.go.th/ewt_dl.php?nid=689
 _____.(2013). แนวคิดและความเป็นมาของวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม. สืบค้นจาก <https://pongmed.wordpress.com/2013/08/26/par1/>

เอกสารอื่น ๆ

รายงาน สรุปการทบทวนสภาองค์กรชุมชน เขตยานนาวา กรุงเทพมหานคร เมื่อวันที่ 15 ธันวาคม 2555
 ณ วัดช่องลม เขตยานนาวา กรุงเทพฯ.